

Groeipunt 10: Gehoorzaamheid

Filippenzen 2:12:

Geliefde broeders en zusters, u bent altijd gehoorzaam geweest toen ik bij u was. Wees het des te meer nu ik niet bij u ben.....

1 Gehoorzaamheid = dwang?

Gehoorzaamheid staat tegenwoordig in een kwade reuk. Daarbij denken mensen aan een autoritaire vader, die ermee volstaat om star te zeggen: 'Je moet luisteren!' en die daarbij geen interesse heeft voor het eigene van z'n kind. Of je ziet een heerszuchtig man voor je, die tegenover z'n vrouw telkens laat uitkomen: 'Ik ben de baas! En wat ik wil moet gebeuren!' met als gevolg dat z'n vrouw een soort grauwe muis is. Gehoorzaamheid verbind je ook met rechtse regieën, waaronder verschrikkelijke dingen gebeuren en waarbij mensen hun verantwoordelijkheid afschuiven onder het mom van: 'Bevel is nu eenmaal bevel.'

Tegen deze achtergrond wordt het christelijk geloof soms als onprettig ervaren, want daarin is eveneens sprake van gehoorzaamheid. Telkens klinkt in de Bijbel immers: 'U zult dit wel en u zult dat niet!' Geboden en verboden lijken nummer 1 te zijn. Door het dwingende ervan krijg je op z'n minst de indruk dat ze jou door de strot worden geduwd, zodat 'moeten' overheersend lijkt, met als gevolg: vreugdeloosheid. Het hameren op gehoorzaamheid kan dan ook een bitter gevoel oproepen: 'Ja ja, God houdt kennelijk van makke schapen.' Daardoor zijn er mensen die allergisch zijn voor normen die van bovenaf worden opgelegd.

Dit alles kan duidelijk maken hoe belangrijk het is om na te denken over de vraag: wat zijn nou eigenlijk de kenmerken van gehoorzaamheid? Dan zal blijken dat het onjuist is gehoorzaamheid te associëren met dwang. De opdracht tot gehoorzaamheid bedoelt juist ons leven tot bloei te brengen.

2 Gehoorzaamheid = vertrouwen

Drie factoren

Gehoorzamen wordt vaak als destructief ervaren omdat het lijkt dat er geen recht wordt gedaan aan het eigene van de gehoorzame persoon. Deze beleving van gehoorzaamheid ontstaat doordat er vaak maar twee factoren worden gezien: wie het bevel geeft en wie het bevel ontvangt. Maar dan heeft de persoon die iets bevolen krijgt er niks mee te maken waarom hij moet gehoorzamen. Voor hem is alleen van belang dat hij dient te gehoorzamen. Daar horen kernwoorden bij als: meteen, niet tegenspreken, stipt! Stelt hij de vraag: 'Ja maar, waarom moet ik hierin gehoorzamen?', dan krijgt die persoon haast onvermijdelijk te horen: 'Je wilt toch niet brutaal zijn? Je moet niet praten of denken, je moet gewoon doen wat ik je zeg.'

Zo kan gehoorzamen ook op geloofsgebied functioneren. Dan letten we alleen op de twee partijen: God en wij, de verheven God en de nietige mens. In dat geval is duidelijk wat er van ons verwacht wordt: dat we zonder sputteren doen wat God van ons vraagt. Is dat inderdaad de bijbelse gehoorzaamheid, dan kun je je voorstellen dat mensen zichzelf platgeslagen voelen: 'Waar blijf ik dan? Ik heb immers ook mijn ideeën en gevoelens.' Deze beperkte kijk op gehoorzaamheid lijkt eveneens aan de orde in antwoord 124 van de Heidelbergse Catechismus, waar ons wordt voorgehouden dat we 'onze eigen wil verloochenen en uw wil, die alleen goed is, zonder enig tegenspreken gehoorzaam zijn'. Dit kan zo uitgelegd worden dat m'n eigen ik tegenover God niet ter zake doet.

Hier tegenover bepleit ik dat er niet twee maar drie factoren van belang zijn bij gehoorzaamheid. Het gaat niet alleen om de bevel-gever, de bevel-ontvanger maar evengoed om de inhoud van het bevel.

Het is dus wettig als een kind aan z'n ouders vraagt: 'Waarom moet ik dit dan doen?' Ouders kunnen dan niet volstaan met: 'Nou gewoon: daarom, omdat ik het zeg.' Want soms hebben ouders helemaal geen zinnige reden om van hun kind gehoorzaamheid te vragen. Er kunnen zelfs kwalijke bedoelingen zitten in hun opdracht: misschien willen ze hun macht gebruiken of willen ze hun kind pesten; misschien zijn ze bezig zich op hun kind af te reageren. Maar ook afgezien daarvan is het gepast het kind zicht te geven op het waarom van een bevel. Goed, het kind hoeft het heus niet altijd eens te zijn met wat een ouder van hem vraagt, maar het is al heel wat dat hij begrijpt wat hij moet doen. En het zou helemaal mooi zijn als hij het nut daarvan kan inzien.

Dit alles geldt eveneens in andere situaties. Mensen moeten de ruimte krijgen om zich af te vragen: 'Wat ik moet doen, heeft dat zin, is dat verantwoord?' Want bij gehoorzaamheid is het van betekenis te weten of recht gedaan wordt aan de eigen persoon, aan de ander of aan de zaak. Op deze manier wordt de eigen verantwoordelijkheid van de bevel-ontvanger gerespecteerd. Die zal zich dan nooit verschuilen achter de bevel-gever.

Gehoorzamen is goed

Zo is het ook op geloofsgebied. God vraagt niet van ons dat we enkel en alleen gehoorzamen omdat het moet of omdat Hij dat van ons wil. Het is wettig de vraag te stellen: 'Wat is de zin van deze goddelijke opdracht? Waar is het goed voor?' Al wordt dat niet in bepaalde teksten met zoveel woorden gezegd, uit het geheel van de Bijbel kunnen we dit antwoord van God afleiden: 'Waarom Ik deze gehoorzaamheid van jou vraag? Omdat het aantoonbaar heilzaam is voor jou.'

De God die gehoorzaamheid van ons vraagt, wil beslist niet simpelweg zijn macht uitoefenen om ons zo klein te houden; ook wil Hij ons niet uit sadisme pesten. Ik zeg dit, want er zijn mensen die Gods geboden op deze manier negatief opvatten.

De bijbelse waarheid is: in de geboden, in de vraag om gehoorzaamheid komen we de Schepper tegen, onze hemelse Vader. En waardoor wordt Hij getypeerd? In Titus 3:4 heeft Paulus het over Gods 'goedheid en mensenliefde' (filantropie, staat er in het Grieks). Dan kan het niet anders of Gods geboden en dus ook onze gehoorzaamheid zijn per definitie goed voor ons.

De Tien Geboden laten dat duidelijk uitkomen. Op zich vormen ze één oproep tot gehoorzaamheid. Als je niks meer zou weten, zou dat verzet kunnen oproepen: 'Je moet zoveel en mag zo weinig.' Dat zou een te snel oordeel zijn, want wat staat in de Tien Geboden voorop? De uitspraak: 'Ik ben de HEER, uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij, heeft bevrijd' (Exodus 20:2). Pas hierna volgen de geboden. Wat is kennelijk Gods opzet met die geboden: om zijn mensen te bewaren bij de vrijheid. Als God tegen ons zegt: 'Gehoorzaam Mij', zegt Hij daarmee tegelijk tegen ons: 'Ga alsjeblieft zorgvuldig om met je vrijheid. Laat je nergens meer slaaf van maken!'

Om die reden stel ik: gehoorzaamheid is goed. Ik weet best dat de geboden soms als beperkend overkomen: je mag soms niet wat je juist graag wil en je moet soms wat je juist niet wil. Toch is waar: door gehoorzaamheid komt je leven tot bloei, komt het eigene van jou tot z'n recht.

Denk maar aan het volk Israël. Toen het volk tijdens de regering van Salomo getypeerd werd door gehoorzaamheid, kon verteld worden dat ze in vrede leefden met alle omringende landen en dat ze onbezorgd konden zitten onder hun wijnrank en vijgenboom (vergelijk 1 Koningen 5:5). Gehoorzaamheid roept een paradijselijke sfeer op.

Dat kunnen we ook zelf ervaren. Stel dat een man en een vrouw zich in hun huwelijk houden aan Gods opdracht van liefde en trouw. Wat een prachtgezin hebben ze dan, paradijselijk voor hen beiden en voor hun kinderen.

Dat gehoorzamen uiteindelijk goed is, is overtuigend gebleken in het leven van Christus. Hij is voorbeeldig gehoorzaam geweest, met wat als resultaat? Inderdaad, ook dat Hij heeft geleden en is gestorven. Maar vooral geldt wat Paulus in Filippenzen 2:9 zegt: 'Daarom heeft God Hem hoog verheven en Hem de naam geschonken die elke naam te boven gaat.'

Hierom is het niet te veel gevraagd als Paulus een paar verzen verder z'n lezers aanspoort tot gehoorzaamheid (vs.12). Want wij kunnen het eveneens ervaren: als we gehoorzaam zijn aan God, is dat heilzaam. In de woorden van Hebreëen 5:9: Christus is 'voor allen die Hem gehoorzamen een bron van eeuwige redding', van leven dus (zie Romeinen 6:16,23).

Met gehoorzaamheid kan dus vertrouwen samengaan, want gehoorzaamheid heeft alles te maken met: redding, houvast, uitzicht, zin, toekomst bij God. Daarom is het zo belangrijk gericht op God te leven, en dat doen we door naar Hem te luisteren. Als je in rekening brengt dat je in de geboden te doen hebt met God en als je beseft wie deze God is, wil je Hem graag gehoorzamen, want je bent er gerust op: Hij heeft het beste met je voor.

3 Gehoorzaamheid = overgave

Net als gehoorzaamheid kan overgave misverstaan worden. Dan heb je het idee dat overgave je afgedwongen wordt: je moet je aan God overgeven ook al snap je er helemaal niks van. God is nu eenmaal de sterkere. Dan is er sprake van blinde overgave, waarbij je willoos bent. Je bent er niet persoonlijk bij betrokken maar schik je naar de Ander.

Overgave kan ook voortkomen uit angst. Je hebt er misschien moeite mee zelf keuzes te maken, want dat maakt je onzeker. Je draagt je verantwoordelijkheid dan mooi over aan de ander die beveelt, aan de regels dus. Dat doet veilig aan. Hulpverleners noemen dat wel: gebrek aan autonomie: je staat in je handelen niet op eigen benen maar laat je dragen door je omgeving, door autoriteiten.

Ik bedoel met overgave dat je ervoor kiést gehoorzaam te zijn, ook al kun je het heilzame ervan niet aanwijzen.

Het pijnlijke van overgave

Vanwege de macht van de zonde in je leven kan wat God van je vraagt als pijnlijk overkomen: je moet tegen jezelf ingaan, in eigen vlees snijden. En dat is geen pretje. Gehoorzamen kan in dat geval als iets naars overkomen, want het lijkt net alsof jij niet tot je recht mag komen. Overgave is dan dat je er toch op blijft vertrouwen: gehoorzamen is goed, al lijken de feiten daarmee in tegenspraak. Je laat je leiden door God: 'Gehoorzaam Mij maar, want je kent Mij toch. Je weet toch wie Ik voor jou ben. Dus doe nou maar wat Ik van je vraag, hoe moeilijk het ook voor je is. Het komt heus wel goed.'

Iets soortgelijks kan in een gezin aan de orde zijn. Dan zeg een vader tegen z'n zoontje: 'Doe nou wat ik je zeg. Lig niet langer dwars; ga met me mee naar het ziekenhuis voor die operatie.' Kennelijk vindt die jonge zoon het maar niks wat z'n vader vraagt. Heel begrijpelijk, die operatie maakt hem bang, waarom hij boos is op z'n vader dat hij toch mee moet naar het ziekenhuis: 'Dat kunt u niet van me vragen. Waarom moet dit nou zo nodig?' Het kan zijn dan hij na de uitleg van z'n vader er nog niks van begrijpt. En dan toch overgave: 'Als u het zegt, zit het vast wel goed. Ik ga mee.'

Op dezelfde manier kunnen wij in een moeilijke situatie onszelf voorhouden: 'God is toch m'n Váder? Dus is het goed wat Hij van me vraagt.' Ofwel: ik kies voor gehoorzamen, ondanks het feit dat ik het mezelf daardoor moeilijk maak. En dus blijf ik m'n huwelijk volhouden, al is de fleur ervan af; of: ik weiger een abortus te laten plegen, al dreigt m'n vriend mij daarom in de steek te laten; of: ik ga niet ongetrouwd samenwonen, al snappen m'n vrienden daar niks van. Dat is overgave.

Het onzekere van overgave

In andere gevallen kan de moeite zijn dat je niet alles kunt overzien. Een mooie illustratie hiervan geeft 1 Samuël 13. Daar wordt verteld dat Saul tegen de Filistijnen moest vechten. Maar van Samuël had hij de opdracht gekregen: 'Voordat je de strijd begint moet je zeven dagen op mij wachten. Dan kom ik om te offeren. Daarna kun je de veldslag beginnen.' Maar op een gegeven moment durfde Saul niet langer te wachten, want hij merkte dat z'n soldaten begonnen te deserteren. Om te voorkomen dat z'n positie tegenover de Filistijnen nog verder verzwakt zou worden, besloot hij toen zelf maar te offeren.

Menselijk gezien had Saul groot gelijk dat hij ging offeren. In die kritieke situatie nam hij als koning z'n verantwoordelijkheid. Een echt volwassen reactie: je moet niet slaafs met de geboden omgaan maar meedenken. Maar Samuël reageerde anders: zijn opdracht aan Saul was duidelijk genoeg. Hij had zich daar simpelweg aan moeten houden, in vertrouwen op de God van Samuël. Bij een latere gelegenheid zei Samuël het zo: 'Gehoorzaamheid is beter dan offers' (15:22). Het leek dwaas dat Saul moest wachten, want hij werd daardoor militair al zwakker. Intussen was het wijs, want daarmee plaatste hij zich onder Gods hoede. (1 Samuël 13:8-15)

Wij kunnen soms in een soortgelijke situatie verkeren. Dan snappen we niet waar een bijbels gebod in ons geval goed voor is. Maar ja, de opdracht is duidelijk, bijvoorbeeld: je moet trouw zijn aan de taak die God je geeft en daar niet voor weglopen. Tegelijk heb je het idee dat die trouw alleen maar slecht voor je is. Zo kun je als mantelzorger merken dat je door je taak maar weinig aan jezelf toekomt. En dan kies je toch voor overgave, want je bent er zeker van: 'God weet wat Hij van me vraagt, al heb ik het daar op dit moment wel zwaar mee. Ik ga daarom door met m'n zorgtaak.'

Het kan ook zijn dat je gehoorzaamheid aan God het risico oplevert dat mensen je onheus gaan behandelen. Misschien wil je baas dat je het op bepaalde momenten niet zo nauw neemt met materialen of facturen. Dan dringt het zich aan je op: 'Als ik volgens m'n geloof blijf optreden en dus aan m'n integriteit vasthoud, moet ik daarvan wellicht de nare gevolgen ondergaan: pesterij, geen promotie, ontslag.' Maar Gods opdracht is duidelijk: 'Men moet God meer gehoorzamen dan mensen' (Handelingen 5:29). Overgave is dan dat je toch doet wat God van je verwacht. Wat je omgeving betreft mag de afloop onzeker zijn maar wat God betreft loop je geen enkel risico: het komt uiteindelijk goed.

We kunnen ons hier optrekken aan Christus. Hij is zelfs gehoorzaam geweest tot aan het kruis. Toen die lijdensweg nog voor Hem lag, is Hij er haast onder bezweken, waarom Hij in Getsemane smeekte: 'Kan dit lijden niet aan mij voorbijgaan?' Maar Hij ging door, vertrouwend op zijn Vader.

Zo moet gehoorzamen samengaan met overgave. Dan denk ik dus niet aan blinde overgave. Een christen heeft bij z'n overgave juist open ogen. Inderdaad ziet hij dan hoe het leven weerbarstig is door de macht van de zonde of doordat we de dingen vaak niet snappen. Maar vóór alles ziet hij God en weet hij dat hij op God aankan. Daarom is God gehoorzamen ondanks alles goed.

4 Gehoorzaamheid = vruchtbaar zijn

Onvruchtbaarheid

Gehoorzaamheid kan onvruchtbaar zijn. Denk maar aan wat ons in 1 Samuël 15 over Saul verteld wordt. Het was indrukwekkend wat hij na een veldtocht aan het doen was: van de buitgemaakte dieren legde hij een hele verzameling aan om die aan God te offeren. Hij had het beste voor God uitgekozen en was daarin heel royaal geweest. Voorbeeldig, zou je zeggen. Maar Samuël zei in feite: 'Al dat gedoe van jou is niks waard. Jij bent eigenzinnig te werk gegaan en hebt helemaal niet geluisterd naar wat God je opdroeg. Je had dat vee niet mogen sparen, met wat voor vroom smoesje ook.' (15:12-23).

Dat bedoelt de Catechismus ook als die in antwoord 124 zegt dat we onze eigen wil moeten verloochenen. Daarmee wordt niet bedoeld dat we onszelf compleet moeten wegcijferen als volstrekt onbelangrijk, net alsof God van ons vraagt dat we een negatief zelfbeeld moeten hebben. Waar het om gaat is dat we afzien van ideeën en verlangens die niet stroken met wat God wil.

Het keert telkens in de Bijbel terug: geen zelfgekozen vroomheid maar doen wat God van je vraagt. Heel uitgesproken zijn de woorden die Micha van God moest doorgeven (6:6-8):

⁶ 'Wat kan ik de HEER aanbieden, waarmee hulde brengen aan de verheven God?

Moet ik Hem tegemoet treden met brandoffers, zou Hij eenjarige stieren aanvaarden?

⁷ Kan ik Hem gunstig stemmen met duizenden rammen, met olie, stromend in tienduizend beken?

Moet ik mijn oudste kind geven voor wat ik heb misdaan,
de vrucht van mijn schoot voor mijn zondig leven?'

⁸ Er is jou, mens, gezegd wat goed is, je weet wat de HEER van je wil:

niets anders dan recht te doen, trouw te betrachten en nederig de weg te gaan van je God.

Hosea (6:6) zegt hetzelfde: 'Liefde wil Ik, geen offers; met God vertrouwd zijn is meer waard dan enig offer'. Eeuwen later heeft Christus dit aangehaald: 'Barmhartigheid wil Ik, geen offers' (Mattéus 9:13).

Dat kan dus: je bent uiterlijk geweldig in de weer voor God, terwijl God daarvan moet zeggen: 'Het is niks waard.' Dat kan ons ook als gemeente overkomen. Dan hebben we een bruisend kerkelijk leven, zodat mensen tegen elkaar zeggen: 'Hier is het goed toeven.' Tegelijk kan dit alleen maar uiterlijk vertoon zijn, zonder hartelijke liefde voor God. Schijn- vruchtbaarheid dus.

Vruchtbaarheid

Wil je vruchtbaar zijn, dan is gerichtheid op God onmisbaar. In Romeinen 6 stelt Paulus ons de vraag: 'Bij wie hoor je eigenlijk? Bij de macht van de zonde of bij God?' Want dat heeft gevolgen. Sta je in dienst van de zonde, dan leidt dat tot de dood. Sta je in dienst van God, gehoorzaam je Hem – met hoofd, hart, mond en handen –, dan leidt dat tot vrij spraak, tot leven (6:17,23).

Gods opdracht om te gehoorzamen is daarom een groot geschenk. Daarmee roept God ons op om met Hem te leven, en dat gaat onvermijdelijk samen met: vertrouwen, overgave en vruchtbaarheid.